

ANTALFAI MÁRTA

A SÁRKÁNY A MESÉBEN ÉS AZ ÉLETÜNKBEN

Tudásunk ősi – ezt üzenik nekünk a mesék, megerősítve, hogy a fejlődéssel tudatunk felismerő képessége is növekszik, az egyre erősebben izzó és világító lámpa fényéhez hasonlóan. A világosság növekedésével együtt a tudat és a tudatosodás szintjei is változnak. Jól szemlélteti ezt például az a *Gilítrutt* című izlandi mese, amelynek több magyar változata is van, pl. Panci-Manci, Kermomiéti. Mitológiai történetekben is találkozhatunk vele. Ezen történetek hőse, hősnője félelmetes alakokkal, szellemmel, démonnal, boszorkával, sárkánnyal stb. találkozik, aki elrablással fenyegeti, ha nem találja ki a nevét. A megnevezés, névadás egy tudatosodási folyamatot rejt magában, a mese főszereplője a név keresése kapcsán gondolatban elkezd foglalkozni a számára kellemetlen szereplővel, s közben fokozatosan megismeri azt. A megismerés, felismerés majd névadás által az addig megfoghatatlan, szorongást keltő lény alakja mintegy átváltozik, s a tudatba emelés és rálátás hatására megszűnik a főhős személyiségét át meg átjáró szorongás és félelem.

*...a megnevezés,
névadás
egy tudatosodási
folyamat...*

A mesék látszólag egy irracionális világban játszódnak. Ez az irracionalitás azonban csak a logikai gondolkodás számára tűnik annak. Carl Gustav Jung a transzcendentális funkció felfedezése során, alászállva lelke mélységeibe, egy olyan sötét alvilágba került, ahol az irracionalitás uralkodott. Ez a világ személyiségének szétesésével fenyegette. Az alvilági utazás ismerős a mesékben, ahol a hősök a feneketlen kútba vagy a labirintusok mélyére szállnak. Itt, ezekben a mélységekben találkoznak a sárkánnyal, démonnal, szörnyvel, a mesék ősképeivel, amelyekkel meg kell küzdeniük. Ezek az ősképek nem csak a mesékben

állandók, hanem az emberi lélek mélységeiben is. Hiszen lényegében olyan prototípusok, amelyek változatlan szerkezetűek és eleve adottak. Ilyenek a természetben is fellelhetőek, mint például a kör és a spirálformák, vagy a hópehelyek mintázata, hat ága stb. A személyiségen belül kapcsolatokhoz kötődnek, kapcsolati mintázatok, mátrixok prototípusai. A világ meséiben tetten érhető archetipikus történeteket a néprajzkutatók tipologizálható vándortémákként jelölik. Ezek a földkerekségen azonos témák az idők kezdeteire nyúlnak vissza, ugyanakkor ma is aktuálisak. Lásd például a szülő-gyerek kapcsolati problémákat, a leválás fokozatait, vagy például a párkapcsolati konfliktusokat, illetve komplexusokat.

Tehát az ősi témák nem csak és nem elsősorban a népmesékben lelhetők fel, hanem a hétköznapok kapcsolatrendszerében is. Ezért a népmesék,

ahogy Dobos Ilona néprajzkutató megfogalmazza:

„...a jelképeség szintjén és erejével sorskérdésekről vallanak.” Szimbolikus képeik

ilyen archetipikus kapcsolatokat mintáznak, amelyekben felfedezhetjük

hétköznapi működésünk gyökerét. Segítségükkel ráláthatunk az „itt és most” lelkiállapotunk, viselkedésünk,

személyközi kapcsolataink mozgatórugóira. A rálátás és tudatosulás által pedig nyitva áll előttünk az

út a változtatásra, megújulásra.

*...a dilemma:
visszalépés
vagy
előrehaladás...*

A mesékben a felnőtté válás próbatételének végigjárásánál a megküzdés az élet-halál küzdelem felvállalását jelenti. A főhős számára ez egy olyan kritikus helyzetet, krízist teremt, amelyben az élet-halál dilemmája merül fel. Tetten érhetjük ezt „az égig érő fa” típusú mesék különböző változataiban is. A dilemma: visszalépés vagy előrehaladás. Utóbbi esetben a halál lehetősége is fölmerül, hiszen olyan próbatétel elé állítja a hőst a mese, amely halállal végződik, ha kudarcot vall. Ezért nagyon sokan elkerülik ezt a lépést. A siker záloga annak felismerése, hogy nincs visszaút. „Egy életem, egy halálom, megpróbálom” – hangzik el a hős szájából. Megújulás, újjászületés, transzformáció, „misztikus ugrás” csakis a múlt lezárásával, az előző életforma és identitás elhagyásával lehetséges.

A mesék azt is üzenik, hogy a felnőtté válás és önmegvalósítás nemcsak küzdelemmel, de fájdalommal is jár. Bármilyen életmódbeli, technikai fejlődés teszi is kényelmesebbé életünket, a fiataloknak (akárcsak a mesebéli hősöknek), éppúgy küzdeniük kell azért ma is, hogy beavatást nyer-

jének a felnőttek világába. Ma is épp olyan keserves és fájdalommal teli próbatétel ez számukra, mint bármikor a történelemben.

Ez részben választ adhat a következő kérdésekre is: miért lett mára olyan nagy szerepe a népmeséknek? Miért van rá – a korábbinál – nagyobb igény? Meseterápiás tapasztalataim alapján az alábbi lehetséges válaszok adódnak a felvetett kérdésekre.

- Mára sokszor megkérdőjeleződnek olyan korábbi evidenciák, mint az élet értelme, a morális értékek, az ember helye a világban, az emberi méltóság, fejlődési célok. Mi végre is vagyunk a világon, mit kell tennünk? A mesék hősei is botorkálva indulnak el a homályban, a sűrű erdőben, a sötétségben tapogatózva, keresve a világosságot. Ám minden mesehős rátalál a végén. Nekünk sokszor nem sikerül, azaz mint a mesebeli hősök, el-elakadunk félúton vagy egy-egy kanyarnál. Hogyan tovább? Nos, ha a szimbólumok nyelvén is, de a mese utat mutat számunkra ahhoz, hogy merre induljunk el egy-egy elakadást, megtorpanást, krízist követően.
- A népmese az egész személyiségre hat, az egész embert megmozgatja, nemcsak a kognitív, illetve racionális területeket és nem is csak az érzelmit.
- Visszavezet a gyökereinkhez, a tiszta forráshoz. A gyökér a föld mélyéből táplálja a növényt, éppúgy, ahogy minket a tudattalan mélyéből jövő energiák, amelyek megjelenhetnek ősképek, fantáziák, illetve meséképek formájában.
- Az ősképek visszavezetnek a kollektív identitáshoz, aminek megtartó ereje van. Lehet, hogy sok gyermeknek, fiatalnak, illetve felnőttnek a közvetlen családi, rokoni kapcsolatok nem adtak-adnak támaszt, minthát az életvezetéshez. Ezekben az esetekben is jó, ha a mesékhez fordulhatunk.
- A mese a külső inger-elárasztással szemben a belső világra helyezi a hangsúlyt, egyensúlyt teremtve ezzel a külső és belső világ között, s vele együtt a személyiségben.
- A mese átformáló szerepet tölt be a belső és a külső világ között: az ösztönenergiákat (agresszió, indulat, szenvedély) és az archetipikus viselkedésmintákat (szülő-gyerek kapcsolatok, párkapcsolatok) képpé transzformálja.

*...mivel küzdenek
a mesék
férfihősei?...*

Mivel küzdenek a mesék férfihősei? A felnőtté válás próbatételeinek útján elinduló hős a mesebeli csodálatos lények közül legtöbbször a hét, kilenc, tizenkét, huszonnégy fejű sárkánnyal találkozik. A Sárkánnyal való küzdelem a belső erők, indulatok megzabolázását, s a felettük való kontrollt jelképezi. Ide tartozik a Táltos ló is, mint a már megszelídített és kontroll alatt tartott energia szimbóluma.

A Sárkányhoz, ill. szimbólumvilágához kapcsolható a nyugati világ meseiben a sátán, a démon, a szellem, az ördög, a szörny „alakja”, azaz alaktalansága, amorf jellege és mindezen lények változó formákban történő megjelenése. Ez a mesebeli alaktalanság, ill.

amorf alakzat a rohamosan bővülő ismereteink mellett az örökké változó és az ember számára örökkön létező Ismeretlen Tartomány archetípusos megjelenési formája, ill. szimbóluma. Az alakváltozás-változtatás képessége különösen a démonokra-szellemekre, szörnyekre, de még az ördögökre is jellemző.

A Sárkány alakváltozásait a mesében elsősorban fejének számában érhetjük tetten. Ám az emberi képzelet testüknek is számtalan változatát „ismeri”. Jól példázzák ezt Mircea Cartarescu:

Sárkányok enciklopédiája c. könyvében Tudor

Banus által megjelenített sárkányok. Fantasztikus alakjuk azt üzeni, hogy az emberi fantázia végtelen, csakúgy, mint érzéseink, érzelmeink világa. Ahány ember, annyiféle Sárkány és annyiféle Hős!

A mesékben a Sárkány mellett megjelenő – fent említett – negatív szereplők mind ártó szándékúak, még akkor is, ha a végén rosszakarásukkal – ahogy Goethe írja – „jót művelnek”. Próbák elé állítják a Hőst, megküzdésre sarkallják, a fizikai erejét, bátorságát edzik, leleményességre, kreativitásra készítik. A valóságban fellelhetetlen, sokszor meghatározhatatlan, az antropomorf jellegtől távol álló alakjuk, füstölgő, tüzet okádó dühük miatt legtöbbször ijesztők és félelmetesek. Ezzel mintegy ki is zökentik a Hőst és a többi szereplőt – s velük együtt a meshallgatót is – a megszokott látásmódból, szokásrendből, hétköznapokból. A meghökkenés és kizökkenés egyben alkalmat teremt egy új látásmód, nézőpont kialakításához, amire a mesebeli Hősnek a sikeres megküzdéshez és problémakezeléshez nagy szüksége van! A meshőst az új látásmód új, kreatív megoldáshoz vezet. A pszichoterápiák egy része is a „meghökkenés” módszerével dolgozik. Krízishelyzetben ugyanis a megszokott látásmód

*...az emberi
fantázia
végtelen...*

és gondolkodás nem vezet eredményre. A meséhez hasonlóan az életben is a „harmadik utas megoldás”, a „harmadik választás” lehet sikerre vivő. Mi módon segítik ezt elő a mesében a negatív szereplők? Nos, vezető szerepük van körükben „hőseinknek”, a Sárkányoknak.

Azonban a Sárkány és a vele részben analóg negatív figurák között több különbség is van. Köztük az egyik lényeges, hogy a Sárkány – még a nyugati mesékben is – többarcú, s a Démonhoz, Sátánhoz, Szörnyhöz hasonlítva könnyebben megszelídíthető, ill. legyőzhető.

Még antropomorf tulajdonságok is előcsalogathatók belőle: néha együtt iszogot ellenségével, a királyfival, s vannak olyan mesék, ahol a főhős nem öli meg, csak megkötözi.

Amikor a mesebeli Hős az alvilágba száll le a Sárkányhoz, hogy megküzdjön vele, ez nemcsak saját személyiségének a legmélyét, a kollektív tudattalant szimbolizálja, hanem magának a világegyetemnek azon mélységét is, amely a mesékben feneketlen kút-ként van jelen, a kvantumfizikusok felfedezésében pedig fekete lyukként szerepel. Ez a mindent elnyelő feneketlen mélység egyben teremtő mélység is lehet, a mesékben itt ebben a mély kútban történik a szereplők megváltása, átalakulása, újjászületése. Van, amikor maga a Sárkány lakik ebben a kútban, szimbóluma a kútmélyi szakadéknak, vagy ő maga a szakadék, amely mélylélektani megközelítésben a tudattalanba nyíló kapu. A Sárkány megjelenése ezért több népmesében (pl. *A molnár fia* – széki népmese) arra utal, hogy a mese ifjú főszereplője megérett a beavatásra, arra, hogy a Sárkány közreműködésével megnyíljon saját tudattalanjának kapuja. Így elindulhat belső világának felfedezésére, ahonnan mindazok az erőforrások fakadnak, amelyek fejlődését, felnőtté válását szolgálják.

Tehát a Sárkány, mint félelmet keltő ismeretlen, személyiségünk Árnyékrészét is szimbolizálja, azt a szakadékot, amelynek sötéttsége elnyelhet bennünket, ám ha nem merészkedünk le ebbe a világba, nem vállaljuk ezt a veszélyes kalandot, akkor nem lelünk rá a lelkünk mélyén várakozó aranyszörű táltosunkra, önnön lényegünkre sem. A fent említett, *A molnár fia* c. mesében, tehát nem véletlenül köszön így a legkisebb fiú a Sárkánynak: „Akkora Szálem neked, mint ez a szakadék!” Előrejelzi ez azt az analitikus pszichológiához (azon belül is C. G. Junghez) kapcsolódó felismerést, hogy a Rosszat, az Árnyékos oldalt (s ezzel analóg mó-

...mostohán
bánunk saját
Táltos-részünkkel...

don személyiségünk árnyékos oldalát) nem elpusztítani kell (mint tette ezt Elemér, Babits *Gólyakalifájának főhőse*), s nem is elfojtani, hanem megismerését követően „visszafogni”, azaz lélektani megközelítésből: tudatosítani és integrálni a személyiségbe.

A mesékben ugyanakkor a Sárkány – szemben a többi szereplővel – nem változik át pozitív alakká, pl. királyfivá-királylánnyá. Azonban megfigyelhetjük érdekes kapcsolatát – különösen a magyar népmesékben – a Táltos lóval, amelynek életre kelése mintha a Sárkány egyik elfojtott vagy árnyékban lévő oldalát jelenítené meg.

A Táltos paripa a mesék nagy részében a Sárkány lova. Nagy Olgát idézve: „A táltos lónak igazi gazdája a sárkány. A hősnek rendszerint a Sárkánytól kell ellopnia, azaz elkérnie. Egyes változatokban a táltos a boszorka unokája. A ló sokszor megköszöni a hősnek, hogy a Sárkánytól megmentette.” (Nagy Olga: 58.)

A Táltos lovat gazdája a Sárkány, nem tudni miért, nyomorúságos állapotban tartja. Soha nem azt ad neki enni, amire vágyik, amire szüksége van, hanem éppen az ellenkezőjét. Elgondolkodtató ez a jelenség, ha a saját cselekedeteinkre vonatkoztatjuk: vajon mi mivel „etetjük” embertársainkat, mivel etetünk másokat, a szó konkrét és szimbolikus értelmében is? Sokszor van, hogy nem találjuk el, vagy nem is érdekel, hogy mi a vágya, kívánsága, mire van szüksége a másik embernek vagy a környezetünknek. S oda lyukadunk ki végül mint a Sárkány: sohasem azt adjuk a másoknak, legyen az akár a saját gyermekünk, a hozzátartozónk, ami jó neki. Az életben ebből sok bonyodalom, probléma és nemegyszer trauma származik.

Sokszor a Sárkányhoz hasonlóan mostohán bánunk saját Táltos-részünkkel is. Nem hallgatunk legbelsőbb önvalónk kívánságaira, belső hangunkra. Így leg-lényegünk a bennünk lévő, velünk született képességekkel együtt lassan elsorvad, miközben személyiségünk eldurvul úgy, mintha elsárkányosodott volna.

A Sárkány, a Táltos és a Hős (királyfi, kiskondás) összetartoznak: egy személy három aspektusát szimbolizálják, sajátos háromszöveget alkotva a mesében. Az analitikus pszichológia Árnyék fogalmában nem csak a rossz, a titkolni, rejtegetni való, a bűn van jelen, hanem a személyiség fehér oldala is. A „fehér Árnyék” a jó tulajdonságokat jelenti, a moralitást, az altruizmust, a kreativitást, tehetséget, különböző képességeket. Van, aki ezt az oldalát rejtegeti, s olyan mostohán bánik vele, mint a Sárkány a lovával. A bűnözőknek gyakran fehér Árnyékuk van, a jó, a szeretetteljes oldaluk van árnyékban, mivel nem tudott életük folyamán kibontakozni.

A Hős az, aki legyőzi ezt az elsárkányosodott oldalát a személyiségnek, azzal, hogy az elhanyagolt lélekrésznek azt ad táplálékul, amire szüksége van, ami élteti. Lehet ez – az életre lefordítva – egy szívünk szerint való

munka, hivatás, vagy szívünk-lelkünk választottja a párkapcsolatban, összességében a saját életút megtalálása, amelyen aztán már úgy tudunk haladni, mint a Táltos paripa. A Hős a Sárkány erejének legyőzésével (ami több mesében érdekes módon egy skatulyába zárt lódarázsban van – mint bogár a lélek ideiglenes lakhelyének és az átváltozásnak a szimbóluma) – felszabadítja a táltos-energiát. A Táltos így lehet a Sárkány elhanyagolt, árnyékos oldala, amely a ki nem bontakoztatott és fel nem használt értékeket rejt magában.

Érdekes motívum a nyugati mesékben a kincset őrző Sárkány alakja. „A sárkány, mint minden őr, ádáz és legyőzhetetlen: vastag bőrét nem fogja a kard, kivéve, ha azt egy természetfeletti erővel megáldott hős forgatja.” (Larousse: 502.) A Hős, a Sárkány és a Kincs együttesében lélektani megközelítésben tetten érhetjük a személyiség három meghatározó részét: a Hős az ént, az ego-t szimbolizálja, a Sárkány, mint a belső világra nyíló ajtó őrje, a személyiség árnyékrészét, azt a szakadékot, amelyen keresztül át kell törnie a Hősnek, hogy a barlang mélyére, lényé legbelsejébe jusson. Itt található az a Kincsek, amelyek egyszerre képviselik a Hős személyes értékeit, igazi önvalóját, s egyben a kollektív, az emberiséggel közös kincseket. Eljut-e ide minden Hős? Képes-e megbirkózni saját árnyékával? Mit kezd majd a meglelt kincssel? Tud-e élni vele, vagy eltékozolja? A germán mitológiában Siegfriednek sikerül megölnie a Sárkányt, de az emberiség közös értékét szimbolizáló kincssel visszaél, birtokolni akarja. Itt is érvényes lehet az, hogy a Sárkány képviselte árnyékos oldalt nem megölni kell, hanem szembenézni vele.

A Hős küzdelme a Sárkánnyal a zabolátlan, rombolni is képes ösztön-energiával való megbirkózást is szimbolizálja. Az ifjúkorban feltámadó, hatalmasnak is nevezhető férfienergia irányításához, szabályozásához nem kevés tudás kell. Ebben a megközelítésben a Sárkány, a Táltos és a Hős hármasan belül a Hős az ego-t, az ént szimbolizálja, ami a tudat központja, míg a Sárkány magát a személyiség mélyéből feltámadó, ki-robbanni kész életenergiát, ami lehet úgy építő, alkotó, mint pusztító. A Táltos ló pedig a kreatív képességeket, belső értékeket, s az önvalót.

Pszichoterápiás tapasztalataim alapján az ifjúkori energiának a helytelen kezelése, pl. fékezetlen kiélése személyiségromboló hatású; elfojtása pedig különböző szomatikus, pszichoszomatikus és neurotikus tünetek és betegségek forrása (ide sorolnám a pánikbetegséget is). Az elfojtás azt jelenti, hogy ennek a belső energiának a megléte nem tudatosodik az illetőben, csak a feszültséget, indulatot érzi, s fél annak kirobbanásától. Ezért fontosak azok az élethelyzetek, amelyekben (bizonyos keretek között) a fiatal (mint a mesében a Hős) kipróbálhatja és megjelenítheti ezt a teremtésre, alkotásra fordítható életenergiát. Ha ez – a sárkányok működésmódja által jól szimbolizált – energia megzaboláztatik, már nem elfojtásról be-

szélünk, hanem elnyomásról, visszatartásról, az energia kezeléséről, s ez már nem neurotizáló, hanem fejlesztő hatású a személyiségre. Pánikbetegeknek a terápiás szerződéskor gyakran elmondom hasonlat formájában, hogy az a terápiás célunk, hogy megtanulják, hogyan kell kezelni a „gyep-lőt a szekerük elé fogott 6-8 paripánál”. A bakon ülő kocsis és a gyeplő a saját személyiségüket – a tudatot és az ént –, a lovak pedig belső világukat szimbolizálják: ösztöneiket, indulataikat, vágyaikat, érzéseiket. Ezen belső erőkkal való bánásmód komoly megküzdést és hosszabb „tanulási” folyamatot igényel, mivel ezen energiák sodró erejűek, könnyen megszállják a tudatot és magukkal ragadják a személyt. Ahogy Nagy Olga mesegyűjtő-néprajzkutató írja: „A hősre nehezedő démoni erejű szenvedélyek a lélek alvilágából, legmélyebb poklából a sötétség hatalmaként törnek elő, s a mesében mindig a ‘fekete erőt’ képviselik. Később az emberek fokozatosan felismerik (s ezt az egyes mesei változatok időbeli egymásutánja is mutatja), hogy ezek az erők nem az emberen kívül, hanem azokon belül vannak. Szenvédelyben, gyűlöletben, gonoszságban, irigységben, birtoklási vágyban jelentkeznek.” (U. o. 63. o.) Ennek a démoni erejű energiának az átváltoztatására és minőségileg magasabb szinten történő működtetésére, újjáalakítására számtalan példát találunk a népmesékben.

Az egyik ilyen legismertebb – s a magyar népmesékben leggyakoribb – mesetéma az égisz érő fa típusú mesék csoportja. Benedek Elek *Az égisz érő fa* című meséjében a főhős, a Kiskondás változtatja át a sárkányos, pusztító energiát alkotó energiává, a Táltos ló felélesztésével. Ám le kell válnia előtte az anyáról, el kell hagyni a földi-anyai, horizontális területet, s el kell indulnia fölfelé, a szellemi dimenzió irányába, az égisz érő fa tetejére. Tehát az animális, anyai létből felfelé indul, a tudati horizont kitágulását szimbolizáló fa tetejére. „Ha a férfi-tudat eléri ezt a magasságot, a nőnemű megfelelője, az anima lép elébe.” (C. G. Jung: 1993.) A mesékben a királylány a női minőséget tekintve egy magasabb fejlettségi-érettségi, tudati szintet képvisel.

A Sárkányos mesék lélektani mesekategóriánál (Antalfai: 155.) a főszereplő általában királylány, aki az apjával él együtt, nagy ritkán az anyjával. Az eladó sorban lévő lány nem szándékozik „kirepülni a fészekből”. A fordulat a mesében akkor következik be, amikor a lányt valamilyen démonikus erő, vihar képében megjelenő sárkány, sokszor madár, stb. elrabolja a szülői házból, ill. az apa mellől. A mesében a Sárkány sokszor az apaarchetípus démonikus szelleme, azaz a szellem negatív aspektusa.

A sárkány hatása abban az értelemben (és mélylélektani megközelítésben) a nyugati mesékben is pozitív, hogy színre lépésével megküzdésre sarkallja a szereplőket. Pl. a királylány elragadásával felhívja a királyfiak figyelmét a lányra, ami által az végleg kiragadtatik az apa-lány érzelmi kapcsolatból, amely egy idő után már nem a fejlődést szolgálja. Ezt a kiragadást

megteheti a romboló energiával rendelkező anyasárkány is, aki a királylányt az alvilágba ragadja. A sárkánnyal való együttélés során a lány megtanulja megismerni árnyékait és destruktív késztetéseit, amelyek később szétzúzzák párkapcsolatát. Így a sárkánnyal való együttét szimbolikusan egy beavatási rítusnak is megfelel. Ezt követően jöhet a házasság, jön el érte a királyfi, aki általában a királylány szellemi segítségével győzi le a sárkányt. Alakja egyben a lány felszabadult, pozitív energiáinak szimbóluma is.

A sárkánnyal, óriással, boszorkánnyal való megküzdés az élethelyzetekkel mutat analógiát: a Sárkány lényében ott bújnak az apa, a Boszorkánynál pedig az anya ősképeivel, mint szülő-reprezentánsokkal való megküzdés. Mindkettő elmaradhatatlan a Hőssé, azaz felnőtté váláshoz. A Hős archetípusa így a szülő-reprezentánsoktól (archetípusoktól) és a hozzájuk kapcsolódó érzelmi függéstől való megszabadulás jelképe.

A férfhősök erősebbek, bátrabbak, jobbak lesznek a veszélyt jelentő mesebeli lényekkel való megküzdés által. Egy-egy próbatétel előtt a főhős szájából elhangzik, hogy: „Egy életem, egy halálom, megpróbálom”, ami mutatja az elszántságot, az elhatározást, az energiák egy célra történő összpontosítását, majd kreatív úton történő felszabadítását. A Sárkány jól szimbolizálja a még formátlan, artikulálatlan energiákat, ill. azon indulatokat, megfoghatatlan félelmeket, amelyekkel úgyszintén meg kell küzdeni. Az életben is sokszor előfordul, hogy úgy reagálunk valakire, vagy valamire, mint egy sárkány, holott alkotó módon is felhasználhatnánk az energiáinkat. A mesebeli Sárkány legyőzése szimbóluma lehet az önuralomnak is. A próbatételek során fejlődik a főhősben a jó-rossz megkülönböztetési képessége.

Carl Gustav Jung az 1950-es évek végén (nem sokkal halála előtt) a fentebb említett démoniség-megszállottság veszélyére hívja fel az emberiség figyelmét: „A szellem nem vetkezte le démoniségét! Az emberek tudományos és technikai fejlődésük során még jobban ki vannak szolgáltatva a megszállottság veszélyének!” (U. o.) A megszállottsághoz szorosan kapcsolódik az egyoldalúság, amit a mesék sok esetben az együgyű szóval fejeznek ki. Az együgyű egy-üggel foglalkozik, ami megszállja. A valóságban lehet ez a testtel való állandó foglalkozás, ide tartoznak a különböző fogyókúrák, egészen az anorexiáig; a munka-megszállottság, pl. takarítási kényszer, a 12-14 órás munkaidő, az internet-kötöttség, vagy egy eszme általi megszállottság, ill. bármilyen egyoldalú függőség. A mesékben gyakori az a Sárkány, amelyik „megszállottan” királylányokat fogyaszt el a kút mélyén, szimbolizálva azokat a férfiakat, akik nem tudnak egy nőt megtartani, egyet szeretni, életük meghatározó része a nők utáni „hajszozásban” telik el. Az eszmék általi megszállottság pedig széles rétegeket érinthet és magával is ragadhat, legtöbbször egy olyan szakadékba, amely a mesék alvilágához hasonló.

Majdnem minden népmese – a szimbólumok nyelvén – az egyoldalúság, együgyűség veszélyére hívja fel a figyelmet. A Hős éppen a próbatételek és megküzdés felvállalása által válik a mese végére sokoldalúvá, kifejlesztve a személyiségében rejlő, addig szunnyadó lehetőségeket. Ahogy Dobos Ilonánál olvashatjuk: „A hős előtt – akárcsak a valóságban – alkalmak kínálóznak. Sorsa attól függ (akárcsak a valóságban), hogy megragadja-e ezeket! A mese tehát jelképes értelemben akkor is igaz, ha képei nem valódiak. A képzelet alkotta különös díszletek mögött fontos kérdések lobognak.” (Dobos: 1962. 263. o.)

A mesékben kétségkívül ezekhez a fontos kérdésekhez tartozik az igazság, jóság, szeretet. A népmesékben mindig az utóbbiak győznek, szimbolizálva, hogy ha rit-

kábban is jelennek meg ezen értékek a hétköznapi világában, ám lelkünk mélyén mindig ott élnek. Bele vannak szöve a lét szövetébe: „Az eltiportak és üldözöttek fölött az egész teremtett világ örködik. Az igaz a legteljesebb kapcsolatban áll a természettel, annak működési törvényeivel, vele egylényegű. Ezért elpusztíthatatlan. A vízen úszó kosarat a halászok kimentik. Máskor a Nap jön segítségül. Lehet csodálatos sár, ami gyógyít. Táplálhatja a veszélybe került hősöket tehén, bika, egyéb állat. Oriási természeti erők mozdulnak meg! Ez a természeti segítség egy magasabb rendű igazságszolgáltatással rendelkezik.” (Nagy: u. o. 65.)

A teremtett világ fölötti örködést a nyugati világ sárkányaihoz nehezen tudnánk asszociálni. Viszont annál könnyebben jelenhetnek meg előttünk a világ rendjét őrző, működése felett uralkodó keleti sárkányok.

„Kínában a sárkány többnyire pozitív alak: a jangot, a kozmikus rend férfiprincípiumát, azaz a kreativitást, a dinamizmust, a változáshoz és a megvalósításhoz szükséges erőt képviseli...” (Maria-Louise von Franz: 1998. 117.) Ugyanakkor a kínai mesékből kiderül (pl. *Az elűzött királylány*), hogy mégsem a sárkányok a mindenhatók. Felettük áll a mennyek császára, a „legfelsőbb kozmikus rendezőelv”, amelyet az ég akaratának neveznek, s amely az összes kozmikus erőt rendez. Így tehát a Sárkány ennek a rendező elvnek, legfelsőbb „császárnak”, a mennyek urának, a Nagy Ismeretlennek „csak” a szimbóluma.

Tienming Chang tolmácsolásában: „A kínai sárkányról, kínaiul a „long” (vagy lungról), több keletkezéstörténet született az idők folya-

mán... A „long” a mennydörgést kísérő hangokat utánozta: longlung-brrrrm... Az emberek felnéztek az égre és villámot láttak, amit a felhők között hirtelenül megjelenő nagy kígyónak képzeltek. Így született meg a sárkány mítosza, így született meg esőisten, hiszen a dörgést, villámlást gyakran eső követte.

Később szélesebb körű jelentést kapott: az összes vizek istenévé lett. Ott is lakik: forrásokban, folyókban, tavakban és tengerekben vagy pedig a felhőkben. A földművesek számára az eső rendkívül fontos volt. Ezért istenítették a sárkányt, mutattak be tiszteletére áldozatot, abban bízva, hogy ennek köszönhetően gondoskodik esőről. A sárkány, áldást hozó, bölcs és jóindulatú volt még akkor is, ha néha áradásokat okozott.” (Kézirat: 2014.)

Érdekes hasonlóságra bukkanhatunk a magyar néphit sárkány-alakjában: „...a néphit a forgószélben, s egyéb természeti csapásban az ő megjelenését látta... Sárkánynak nevezik például Székelyföldön a nehéz felhőből leereszkedő esőfüggönyt: ‘Leereszkedett a sárkány, nagy eső lesz’. A forgószélet, a futó széltőlcsért a Hajdúságon Sárkányfaroknak hívják. Ha szélvihar tépi fel a háztetők nádkévéit, azt mondják rá: ‘Sárkányfarka érte’ (Solymossy: 1991. 209–210.). Vargyas kiemeli, hogy a magyar mesekincs sárkánya egészen más lény, mint a nyugati mesékben. Nálunk a sárkány mindig emberalakban elképzelt három-tizenkét fejű szörny, aki lovon jár, asztalnál eszik-iszik, buzogányt hajít a levegőbe és birkózik ellenfeleivel (Vargyas: 1984. 115–116.).

A magyar népmesékben a „...hős és sárkány összecsapásának megelevenítések [...] a jó és rossz erők képviselői mérik össze erőiket, s a mesehős természetesen a világosságot képviseli, így a sárkány nyilván a sötétség oldalán lép fel. Olyannyira igaz ez, hogy nem egy mesében meg is fosztja az embereket, a fényt, világosságot adó égitestektől.” (Farkas: 1994. 23.).

A kínai sárkánynál még egy egységben volt az ember számára jó és a rossz oldal, az „áldást hozó, bölcs és jóindulatú” a természeti csapást okozóval. Az emberek hozzáállása érzelmileg összességében pozitív, elfogadó és megértő volt. A nyugati ember sárkányalakjában a jó és rossz oldal kettévált. Ez a két oldal a mesékben a Hős és a Sárkány alakjában küzd egymással. Tetten érhető ez a magyar népmesékben is, még akkor is, ha gyökere – a kutatások alapján – kapcsolódik Kelet Sárkányalakjaihoz, azokhoz a Természeti Erőkhöz, amelyek isteni princípiumként felettünk állnak. A nyugati embere nem nyugszik bele a sárkány árnyékos oldalába, amely képes ártó hatást is produkálni. Mintha nem nyugodna bele az elmúlást idéző, felette lemenő Napba, a keletkezést, születést követő elmúlásba. A természet fölé akar kerekedni, amit nem csak használni, hanem birtokolni is akar. Sőt néha-néha mintha Isten akarna lenni.

Azonban van a Természettel, Sárkánnyal való küzdelemnek (mint a lét minden jelenségének) pozitív oldala is. A hétköznapiakra lefordítva: a

nyugat embere nem nyugszik bele az aszályba vagy az áradásba, az azt követő éhínségbe, a természetnek a pusztulást hozó oldalába. Ekkor lép színre a valóságos és a mesebeli Hős, aki megküzd a Sárkány romboló erőivel: próbálja megfékezni az áradást, az aszályt, a természeti csapásokat, a destruktív energiákat, úgy kívül, mint önmagában.

A sárkány lehet akár női, akár férfi szimbólum. Férfi változata a vad, fékezhetetlen, mindent elragadó, őrzöngő erőt szimbolizálja. A kútmélyi sárkány viszont a női princípium visszahúzó, elnyelő anyai aspektusa. A pszichoterapeuták számára ismerősek azok az egyéni és párkapcsolati krízisek, melyeknek háttérében, a családban a feleség, illetve a férj számára valóságos „természeti csapásként” jelenik meg az indulatok által megszállt házastárs. Ezekben az esetekben a Sárkány lehet a megszállottság szimbóluma, amely a hőst először a tudattalan birodalmába ragadja (barlang, feneketlen tó vagy kút mélye), majd a felső világba röpíti (tetejetlen vagy égig érő fa, felhő, Nap, Hold). Az alvilágban a hős a testi szenvedélyek démonikus sárkányainak uralma alatt szenved odaláncoltan, a felső világban pedig a szellemek ragadják el tudatát: a levegő, a szél, a vihar, az emberi létet messze meghaladó Nagy Ismeretlen Erők sárkányai – ami kiemérelheti az isteni princípium fogalmát.

Összefoglalásként az a népmesei fordulat juthat eszünkbe a Sárkányról, mint ismeretlen ismerősről, hogy a hétköznapi fátyla alatt megbúvó, majd fel-felbukkanó, a létezését át-meg átszövő különös lény elvárja tőlünk azt, amire a mesék figyelmeztetnek bennünket: Köszönd, hogy öreganyádnak, öregapádnak szólítottál!

Különösen igaz lehet ez Kelet Sárkányára, de a Nyugat pusztulással, pusztítással fenyegető Sárkánya is lényegében edzi, formálja, fejlődésre sarkallja a vele megküzdő hősokeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Antalfai Márta: A női lélek útja mondákban és mesékben. Wesley János Lelkészképző Főiskola. Bp., 2011.

Dobos Ilona: Utószó. In: Világszép népmesék. Móra Ferenc Könyvkiadó. Bp., 1962.

Farkas Zoltán. Az égig érő fa – egy magyar népmese ósvallási és asztrálmítoszi vonatkozásai. Debrecen, 1994.

Jung C. G. : A mesebeli szellem fenomenológiájához. Előszó. In: Mélységeink ösvé-nyein. Gondolat Kiadó. Bp. 1993.

Nagy Olga: Széki népmesék. Kriterion Kiadó. Bukarest, 1976.

Solymossy Sándor: A „vasorrú bába” és mitikus rokonai. Válogatott tanulmányok. Bp., 1991.

Tienming Chang: A kínai sárkányról. Kézirat. 2014. Fordítás: Changné Uhrin Hilda Vargyas Lajos: Keleti hagyomány – nyugati kultúra. Tanulmányok. Bp., 1984.

Von Franz, Marie-Louise: Archetípusos minták a mesében. Édesvíz Kiadó. Bp., 1998.